

6. Отрощенко Л. С. Формування професійної компетентності майбутніх економістів-міжнародників. *Перший крок у науку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Луганськ, 10-11 квітня 2009 р.). Луганськ: Принт, 2009. Том 7. С. 75-78.
7. Шерман М. И. Влияние принципов информационной деятельности органов государственного управления на содержательную составляющую компьютерно-информационной подготовки государственных служащих. *Государственная политика относительно местного самоуправления: состояние, проблемы и перспективы: материалы 2-й Всеукраинской научно-практической конференции* (Херсон, 17 октября 2011 г.). Херсон: Гринь Д. С., 2011. С. 96-97.

Sherman M. I.

PERSPECTIVES OF TRAINING OF CIVIL SERVANTS
TO INTERNATIONAL INFORMATION ACTIVITY

The article is devoted to the prospect of prospective training of future civil servants for international information activities in the context of the global information society. Based on the analysis of professional traditional and electronic sources, the conditions for the implementation of international information activities by the specialists of foreign economic activity were defined, which made it possible to clarify and formulate the definition of «international information activity» as a normatively regulated, purposeful, systematically organized set of actions aimed at creating, searching, processing, evaluating, generalization, use and preservation of various types of information suitable for effective foreign economic activity of domestic sub economic activities regardless of ownership, effective interaction with global decision-making centers in the economic, financial and political spheres, promotion of domestic brands in international markets, creation of attractive Ukraine's image for foreign investors and world investment institutions, documentary registration of these processes, adequate and their professional coverage in the mass media, prediction of international legal financial and economic consequences of the decisions, creation of legal and professional-practical recommendations on strengthening the position of the state in the world economic arena. As one of the factors enhancing the effectiveness of forming the readiness of future civil servants - specialists in foreign economic activities to international information activities, the purpose, objectives, defined structure and a set of measures for the implementation of the integrated special course «Modern technologies of international information activities of an economist» into the system of future economists' professional training.

Key words: civil servants, foreign economic activity, international information activity, information society, integrated training course.

Дата надходження статті: «12» вересня 2018 р.

УДК 378.014.5-047.22(477)

Шоробура І. М., Ткаченко У. Ю.*

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

У статті визначено проблеми розвитку вищої освіти в Україні на основі компетентнісного підходу. Акцентовано на сутності вищезазначеного поняття, етапах становлення ключових компетентностей в освіті. Показано, що педагогічна компетентність включає знання, уміння, навички, а також способи й прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні й розвитку особистості. Висвітлено також систему компетентностей в освіті, як-от: предметні, міжпредметні, загальногалузеві. Міжпредметні компетентності є своєрідною «парасолькою» над усім освітнім процесом, саме вони часто називаються ключовими. Загальногалузеві компетентності набуваються впродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі. Предметні компетентності набуваються впродовж вивчення того чи іншого предмета. Звернено увагу на структуру професійної компетентності майбутнього

*© Шоробура І. М., Ткаченко У. Ю.

педагога та її складові: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, праксеологічно-діяльнісний та ін. Сутність мотиваційно-ціннісного складника полягає в стимулюванні особистості до творчої діяльності в процесі педагогічної практики. Серед показників зазначеного складника виокремлено такі: інтерес до навчально-виховного процесу; мотивація до формування професійної іншомовної компетентності; усвідомлення необхідності професійної саморозвитку та самовдосконалення; потреба у виробленні власного педагогічного стилю; спрямованість на досягнення високого рівня сформованості професійної компетентності.

Когнітивний складник професійної компетентності становлять фахові, психолого-педагогічні та методичні знання. Праксеологічно-діяльнісний складник включає практичну готовність фахівця до виконання професійної діяльності, виражену в системі умінь та навичок. Діяльнісно-творчий складник вказує на інтелектуально-творчу ініціативу в різних видах діяльності.

Ключові слова: вища освіта в Україні, компетентність, компетентнісний підхід, педагогічна компетентність, майбутній педагог, система компетентностей, структура професійної компетентності, складові професійної компетентності.

Процес реформування вищої освіти в Україні характеризується тенденціями інтеграції в європейський освітній простір. Однією з головних умов гармонійної адаптації українських освітніх реалій у ньому є реалізація стандартів освіти, розроблених на основі компетентнісного підходу, що враховують одночасно як реальний стан, так і перспективи економічного розвитку держави.

Компетентнісний підхід є концептуальною основою вищої освіти, що визначено Національною стратегією розвитку освіти України на 2012-2021 роки, Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.), проектом Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року, проектом Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рр. Та іншими нормативними документами [2].

Розвиток суспільно-економічних відносин на сучасному етапі життєдіяльності Української держави супроводжується інтеграцією в процес освіти нових, альтернативних напрямів професійної, фахової підготовки. Водночас в Україні існує розрив між якістю, яку може забезпечити наявна фахова підготовка, і тими вимогами, що постають перед вищою освітою у зв'язку з розвитком суспільства. Пошук шляхів удосконалення підготовки майбутніх педагогів у галузі вищої освіти, їхнє поширення, практичне використання та збереження в середовищі, що швидко змінюється, є головною умовою щодо забезпечення потреби України у висококваліфікованих фахівцях [4].

Важливими орієнтирами вищої освіти на початку ХХІ ст. є підвищення вимог до педагога. При цьому найважливішою властивістю, що набуває освіта, стає гнучкість, здатність до переналагодування, до змін.»Основним орієнтиром освіти є формування творчомислячої особистості, що здатна саморозвиватися на основі компетентнісного підходу.

Прискорений темп оновлення знань та здатність фахівців адаптуватися до мінливих умов професійного середовища досліджено з позицій синергетичного підходу як новітньої освітньої парадигми (Т. Гаврилова, Т. Грубер, О. Князева, В. Кремень, С. Курдюмов, І. Ларионова, І. Пригожин, В. Рибалко, І. Стенгерс, Н. Таланчук, Г. Хакен та ін.).

Дослідженню професійної підготовки фахівців у вищій освіті присвячені праці В. Байденко, Р. Гуревича, І. Доброскок, М. Євтуха, І. Зязюна, С. Лісової, С. Сисоєвої та ін.

Компетентнісний підхід став пріоритетним у працях як вітчизняних (Н. Бібік, О. Варецька, А. Гармаш, Л. Губерський, В. Захарченко, М. Згуровський, С. Калашнікова, О. Локшина, Я. Логвінова, В. Луговий, О. Овчарук, Н. Онищенко, О. Пометун, Ю. Рашкевич, О. Савченко, Г. Селевко, Л. Сігаєва, А. Ставицький, М. Степко, Ж. Таланова, М. Чобітько та ін.), так і зарубіжних дослідників (Р. Болестер, Т. Навраксис, П. Рейлі, М. Рейхертс, А. Хербовська та ін.).

Нині низка авторів намагається поєднати компетентнісну модель з традиційною (В. Болотова, В. Серікова), переглянути стандарти професійної освіти з позицій компетентнісної моделі фахівця (Ю. Татур). Необхідність включення компетентнісного підходу в систему освіти визначається зміною освітньої парадигми як сукупності установок, цінностей, технічних засобів тощо, яка є характерною для членів конкретного суспільства (Т. Кун) [4].

Мета статті – розкрити основні орієнтири розвитку вищої освіти на основі компетентнісного підходу, висвітлити його особливості, етапи, види.

Надання першої професії кожній молодій людині – це обов’язкова норма в багатьох країнах. Професійна освіта стає не просто засобом підготовки фахівців для різних галузей діяльності, а й обов’язковим етапом розвитку особистості для все більшої кількості людей і в українському суспільстві. Більшість передових країн світу сьогодні реформують власні освітні системи, спираючись на засади концепції навчання впродовж усього життя, що включає певні елементи. Це, насамперед, можливість кожної людини вчитися протягом усього життя та доступність для тих, хто навчається, максимально широкого спектра вмінь і навичок. При цьому деякі країни доповнюють концепцію освіти протягом життя концепцією безперервної підготовки й ставлять акцент на професійних навичках. Також формальна система освіти й підготовки разом із неформальною діяльністю, яка організується навколо цієї системи, мають бути нероздільними частинами. Вони обидві стають предметом уваги й спільної підтримки з боку держави й приватного сектору. Наголос робиться на необхідності закладення такого могутнього фундаменту, як розвиток прагнення та мотивації до навчання [3].

Сучасні тенденції оцінювання ефективності освіти представлено трьома моделями: змістова, процесуальна, результативна.

У змістовій моделі головним є те, що викладається: навчальний план (навчальні програми), який є набором знанневих можливостей тих, кого навчають, що можуть бути реалізовані в навчальній і професійній діяльності.

У процесуальній моделі аналізу підлягають реальні явища й процеси, що відбуваються в освітньому процесі, коли здійснюється пізнавальна діяльність.

Основою результативної моделі є набір компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень та ін.), якими оволоділи здобувачі освіти.

Підвищення ефективності підготовки фахівців є актуальним не тільки для України, але й для всього світового суспільства. Вирішення цієї проблеми тісно пов’язане з переусвідомленням мети й результату вищої освіти в цілому. У загальному контексті європейських тенденцій глобалізації Рада професійної освіти Європи визначила основні ключові компетентності, якими повинен оволодіти молодий фахівець. Відповідно до цього й мета освіти відтепер співвідноситься з формуванням базових компетентностей [4].

Компетентність – це спеціальним шляхом структуровані система знань, умінь, навичок і ставлень, які набуваються в процесі освіти, що дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати й розв’язувати незалежно від контексту проблеми, характерні для певної галузі діяльності. Компетентний фахівець – це освічена в певній галузі особистість, яка має право за власними знаннями чи повноваженнями виконувати певні завдання.

У Законі України «Про освіту» компетентність визначається як комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та\або подальшу навчальну діяльність [1].

Компетентнісний підхід до професійної освіти, що реалізується в контексті Болонського процесу, дасть змогу зберегти культурно-історичні і етносоціальні цінності, якщо компетентності розглядати, як особистісні утворення, що містять інтелектуальні, емоційні й моральні складові [3].

При компетентнісному підході освітній процес спрямований на формування

й розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде сформована загальна компетентність фахівця, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має бути сформована в процесі навчання й містити знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості. Використання означеного підходу сприяє подоланню традиційних когнітивних орієнтацій професійної освіти, приводить до нового її змісту, методів і технологій.

Компетентності, на думку експертів Ради Європи, передбачають спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; наявність необхідного для цього комплексу ставлень, цінностей, знань, умінь і навичок.

Поняття «компетентність» є інтегративним, що містить такі аспекти: готовність до цілепокладання; готовність до дії; готовність до оцінки; готовність до рефлексії.

Компетенція – це внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і відношень), що потім виявляються в компетентностях людини як актуальні, діяльнісні прояви. Ці компетентності, виявляючись у поведінці людини, перетворюються в її особистісні якості, властивості та стають компетентностями, які характеризуються мотиваційними, смисловими, регуляторними складовими, поряд з когнітивними (знаннями) та досвідом [4].

Така практична спрямованість була задана матеріалами Симпозіуму Ради Європи, де підкреслювалось, що для результатів освіти важливо знати не тільки процес, а також і технології діяльності. Іншими словами, компетентнісний підхід посилює власне практичну спрямованість професійної освіти, її прагматичний, предметно-професійний аспект.

Ключова компетентність може бути визначена, як здатність майбутніх фахівців здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культурно-доцільні види діяльності, ефективно вирішуючи відповідні проблеми.»Організація освітнього процесу професійної підготовки сучасного фахівця має бути спрямована, передусім, на формування та розвиток власної професійної компетентності. Умовно можна виокремити три етапи становлення й розвитку понять ключових компетентностей в освіті.

Перший етап – 1960-1970 рр. – характеризується уведенням до наукового апарату категорії «компетенція», створенням передумов розмежування понять компетенція/компетентність.

Другий етап – 1970-1990 рр. – характеризується використанням категорії компетенція/компетентність у теорії професіоналізму в управлінні; керівництві, менеджменті, у навчанні спілкуванню. У цей час розробляється зміст поняття «соціальні компетенції/компетентності». У роботі Дж. Равена (Лондон 1984 р.) знаходимо, що компетентність складається з великої кількості компонентів, багато з яких відносно незалежні від інших, деякі компоненти відносять до когнітивної сфери, інші – до емоційної, ці компоненти можуть замінювати один одного як складові ефективної поведінки [4].

Третій етап дослідження компетентності як наукової категорії стосовно освіти, починаючи з 1990 р., характеризується роботами А. Маркової, О. Пометун, де в загальному контексті психології і педагогіки професійна компетентність стає предметом спеціального всебічного аналізу. Зокрема, за О. Пометун компетентність – це спеціальним шляхом структуровані набори знань, умінь, навичок, спроможностей і ставлень, що дають змогу майбутньому фахівцю визначити, тобто ідентифікувати, і вирішувати незалежно від контексту проблеми, що є характерними для певного напрямку професійної діяльності.

Науковець Л. Мітіна акцентує увагу на соціально-психологічному й комунікативному аспектах компетентності вчителя. Згідно з авторкою, поняття «педагогічна компетентність» включає знання, уміння, навички, а також способи

й прийому їхньої реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості. У дослідженні також підкреслюється складна інтегративна природа компетентності, виокремлено дві її підструктури: діяльнісну і комунікативну [5].

Система компетентностей в освіті складається з предметних, міжпредметних та загальногалузевих компетентностей.

Міжпредметні компетентності є своєрідною «парасолькою» над усім освітнім процесом, саме вони часто називаються ключовими.

Загальногалузеві компетентності набуваються впродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі.

Предметні компетентності набуваються впродовж вивчення того чи іншого предмета.

Кожна з ключових компетентностей передбачає засвоєння майбутнім фахівцем не окремих непов'язаних один з одним елементів знань і умінь, а оволодіння комплексною процедурою, у якій кожному виділеному напрямку її набуття відповідає сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер. Вивчення результатів наукових пошуків вітчизняних і зарубіжних учених дало змогу обґрунтувати структуру професійної компетентності майбутнього педагога й визначити такі її складники: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, праксеологічно-діяльнісний та діяльнісно-творчий.

Сутність мотиваційно-ціннісного складника полягає в стимулюванні особистості до творчої діяльності в процесі педагогічної практики. Серед показників зазначеного складника виокремлено такі: інтерес до навчально-виховного процесу; мотивація до формування професійної іншомовної компетентності; усвідомлення необхідності професійної саморозвитку та самовдосконалення; потреба у виробленні власного педагогічного стилю; спрямованість на досягнення високого рівня сформованості професійної компетентності.

Когнітивний складник професійної компетентності становлять фахові, психолого-педагогічні та методичні знання. На основі аналізу змісту підготовки було визначено такі його показники: здатність до швидкого сприйняття інформації та її обробки; розвиток професійного, системного, критичного мислення; уміння використовувати новий матеріал, формулювати правила; здатність допрацьовувати (удосконалювати деталі) під час виконання різних завдань; наполегливість, зібраність, вияв вольових зусиль, спрямованих на завершення розпочатої справи.

Праксеологічно-діяльнісний складник включає практичну готовність фахівця до виконання професійної діяльності, виражену в системі умінь та навичок. Показниками праксеологічно-діяльнісного складника є самостійне ухвалення рішень та планування; використання різних форм, методів, засобів організації навчально-виховного процесу; соціальна активність; здатність до рефлексивної самооцінки можливостей та результатів діяльності з оволодіння знаннями та вміннями.

Діяльнісно-творчий складник указує на інтелектуально-творчу ініціативу в різних видах діяльності. До показників діяльнісно-творчого складника віднесено здатність самостійно виконувати професійні дії; уміння постійно вчитися, оновлювати свої знання; здатність спілкуватися іноземною мовою; прагнення до творчого використання знань; уміння володіти формами та методами керівництва творчою діяльністю студентів.

Таким чином, компетентнісний підхід потребує нового розуміння поняття «зміст освіти», яке містить, крім сукупності навчальної інформації, ще досвід відомих способів дій, творчої діяльності та досвід емоційно-ціннісної діяльності. З таких позицій трансформація змісту освіти, насамперед, визначається її відбором і структуруванням, які мають бути підпорядковані кінцевому результату освітнього процесу: набуттю компетентностей. Це потребує відповідної системи запровадження змін у зміст освіти: визначення переліку ключових компетентностей; визначення змісту кожної з них; ідентифікації їх з окремими освітніми галузями, а потім – з окремими предметами

(визначення переліку й змісту галузевих і предметних компетентностей); відбору змісту предмета, який може забезпечити формування всієї системи компетентностей; установлення рівня сформованості та показників сформованості компетентностей на кожному етапі й кожному році навчання; розробки системи контролю та корекції процесу формування компетентностей.

Перспективи подальших розвідок щодо розвитку вищої освіти в Україні на основі компетентнісного підходу ми вбачаємо в розробці концепції такого підходу, шляхів її реалізації тощо.

Література:

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukraini-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.html>.
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/65715.html>
3. Підготовка вчителя нової української школи: проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали міжвузівської (заочної) науково-практичної конференції (Хмельницький, 28 лютого 2017 року). Хмельницький: ХГПА, 2017. 333 с.
4. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / за ред. З.Н. Курлянд. Київ: Знання, 2007. 495 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. Київ: Академвидавництво, 2014. 456 с.

Shorobura I. M., Tkachenko U. Y.

DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE: COMPETENCE APPROACH

The article outlines the problems of higher education development in Ukraine on the basis of competence approach. The article focuses on the essence of the aforementioned concept, the stages of formation of key competences in education. It is shown that pedagogical competence includes knowledge, abilities, skills, as well as methods and techniques of their implementation in the activity, communication and development of personality. The system of competences in education, such as subject, interdisciplinary, general-purpose, has been also studied. Interdisciplinary competences can be represented as «umbrellas» over the entire educational process, they are often called key competences. General-purpose competences are acquired during the assimilation of the content of a particular educational field. Subject competences are acquired during the study of a particular subject. The attention is paid to the structure of the professional competence of the future pedagogue and its components: motivational-value, cognitive, praxeological-activity, etc. The essence of the motivational-value component is to stimulate the personality for creative activity in the process of pedagogical practice. Among the indicators of the mentioned component are the following: interest in the educational process; motivation to form a professional foreign language competence; awareness of the need for professional self-development and self-improvement; the need to develop their own pedagogical style; the focus on achieving the high level of professional competence formation.

The cognitive component of professional competence is professional, psychological-pedagogical and methodological knowledge. Praxeological-activity component includes the practical readiness of a specialist to perform professional activities expressed in the system of skills and abilities. Activity-creative component points to the intellectual-creative initiative in various activities.

Key words: higher education in Ukraine, competence, competence approach, pedagogical competence, future pedagogue.

Дата надходження статті: «27» вересня 2018 р.